

Hetedik évi folyam.

Pest, október 7-én 1860.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj Buda-Pesten hazhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. uj pénzben. — A Vasárnapi Ujság a Magyar Sajtóval együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül) félévre 10 ft., évnegyedre 5 ft. uj pénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Somoskő romjai.

(Nógrádban.)

Hazánk annyi vést látott, hogy alig van év, a melynek emlékeiből egy vészkönyvet ne lehetne írni; ha voltak is csendes perczei, nehéz, vészes napok követték azokat — a tatárjárás, — a százados török harcok . . . s a pártok tusái sokszor elnyomoriták hazánkat! — Senki sem volt biztos, mikor jó már ismét valami új vezér hazánkba népeivel, hogy megölje a ki bátrabb, megfutamítsa, a ki gyávább! Ez volt oka, hogy minden tekintélyesebb családnak saját vára volt, ha utolsó fillérét erre áldozá is, életét és vagyonát igyekezett megmenteni a fölszerelt vár védelme alatt; innen van, hogy hazánkban minden felé számtalan romvárat szemlélhetünk, hát ha még azok is fönn állnának, a melyeknek nevei is elenyésztek! Ily sok vár felállítása — ha más nem bizonyítaná is, figyelmet gerjeszt bennünk avagy emlékeztet a borzasztó kegyetlenségű harcokra, s ha ezekre a történet fényében egy pillanatot vetünk, akaratlanul is eszünkbe jutnak Petőfi szavai :

„Isten csodája, hogy még áll hazánk!”

S e nagy hazának egy-egy kis királysággal vetekedő megyéi közül több vár alig volt egyben is, mint Nógrádban. — Nógrád volt azon közép vármegye, hol az ellenség nem pusztított mindig, nem úgy álltak itt az ügyek, mint a déli végvármegyékben, melyeket ha egyszer elpusztítanak, soká maradtak pusztán, elhagyatva! Nógrádot ritkábban szállotta meg az ellenség, csak időszakonként jött, a midőn már ismét volt mit pusztítani.

Ily alkalommal aztán nem ritkán fordultak elő tények, minőt például a Nógrád határán álló Drégely védelme alkalmával oly hősileg mutatott Szondy György, — s ki ne emlékeznék még azon

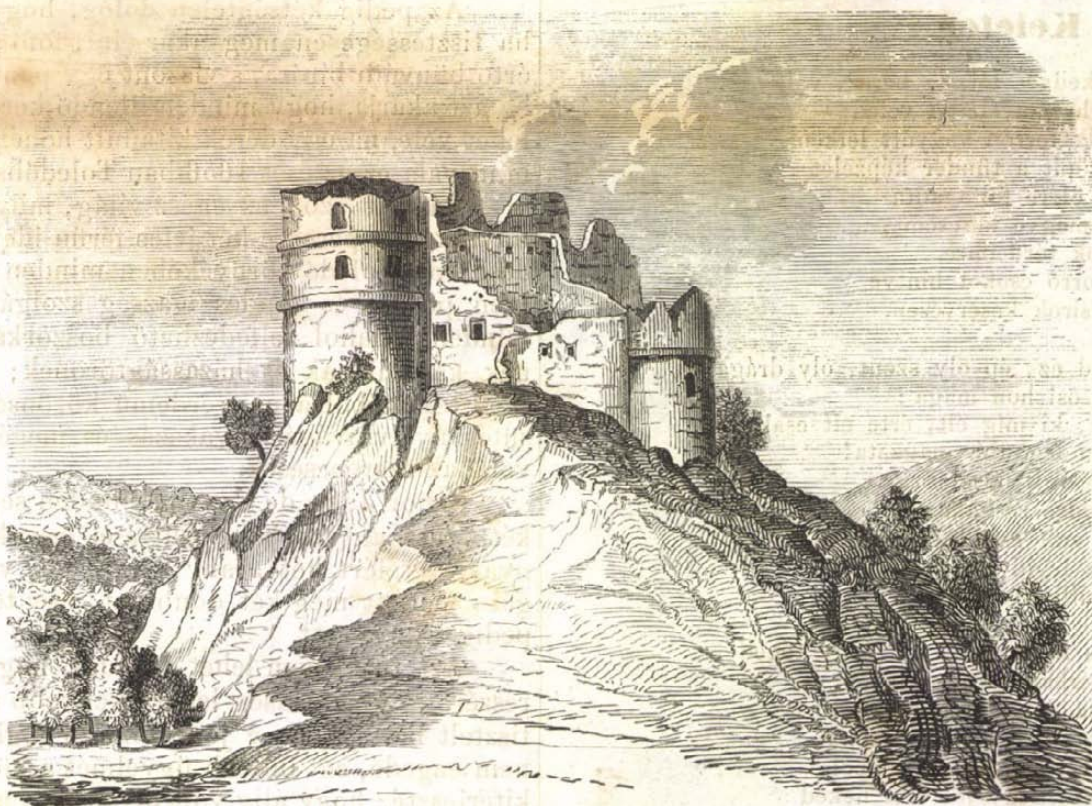
gyászos emlékü napokra, midőn a Losoncz romjaiból emelkedő füst megölt polgárainak vérpárázatával egyesülve szállott az ég felé?! — De térjünk be egybe a sok, időbarnította romok közül, — nézzük Somoskőt.

Ezen várrom közel Somos-Ujfaluhoz egy hosszukás mély völgyből kiemelkedő, magas, erdős hegyektől környezett kősziklán fekszik, annak mintegy koronáját képezi s e szép tájnak, a zöld háttért kiemelve, nagyszerűséget ad. Ki építette ezen várat? azt bizonyosan meghatározni nem lehet, ámbár valószínű, hogy már látta a tatárjárást, mert az már 1340 előtt Kachich János birtokában volt.

Alapítói valószínűleg a hatalmas Losonczy-ak voltak, a kiknek birtokában később találjuk.

1342-ben Zechen Tamás nyerte azt királyi adományul s ezen nemzetségbeliek birták IV. László és III. András idejében is.

1576. évben sok nógrádi vár volt török hatalom alatt. Fülek parancsnoka, Ali bég, az imént említett évben vette Somoskőt ostrom alá s ha az elég számú őrség bátor parancsnokkal bír, a törökök nem egykönnyen veszik be a mindennel

SOMOSKŐ ROMJAI.

jól fölkészült és fölszerelt várat, a melybe csak egy meredek ut vezetett föl; de a gyáva parancsnok őrségestől együtt kiszökött a várból, a melybe a törökök ellentállás nélkül vonultak be, s a parancsnok gyávasága által lön özvegy Losonczyné e szép birtokától megfosztva. — 1593-ik évig birták az ozmánok, ezen évben nagy birtokot veszítettek el a törökök, ennek egy részét tevék Nógrád várai is; erre a török őrség annyira megrettent, hogy maga hagyta el a várat s a hős Pálffy seregei, kik máskor vérüket ontva foglaltak, ezt ellentállás nélkül keríték a magyar hatalom alá.

1618-ban az ország figyelmét is magára vonta a vár, s azért törvény is hozatott, hogy Somoskő vára, Fülelkel és Szécsény-nyel együtt, erősítették meg.

1647-ben az országgyűlés által újabb megerősítése határozatván el s e megerősítés 1659-ben teljesítettén is, ezen vár 1681-ben a haza oltalmába vétetett s 20 fegyveres küldetett védelmére.

1703-ban több megyebeli család, kik Rákóczy hatalmas pártjára állani nem akartak, e várban keresett menedéket, a midőn is azt sok segéd őrművel erősítették meg.

A zavaros időközökben a hazánknak annyi hőst adott gr. Forgách család vette pártfogása alá, egyszersmind birtokába; később a báró Péterffy család nyerte királyi adományul; de a Péterffyek Jánossal ki halván, az ezzel rokon gróf Stahremberg család kapta felét királyi adományul, a hozzátartozó javakkal együtt; 1808-ban tetteles birtokába is lépett, s a hozzá tartozó birtokokkal felében mai nap is birja.

S miután a várról, a mit tudtunk, le is irtuk, menjünk, szemléljük kissé a romokat, melyek csak a mult század vége felé lőnek lakóik által odahagyva.

Somoskő nagyobb váraink közé tartozik; erős falai három ke- rek torony által voltak megszilárdítva, melyek részben még most is fenn állanak, s a szemlélőt biztosítják arról, hogy nemcsak egy kéjlek diszeül, hanem komolyabb célnak is szolgáltak. A vár alját üregek s pinczék foglalják el, hol az épületekben levő holmi a tűz ellen biztosítva volt. Somoskőnek, minthogy kősziklán épült, kutja nem volt, hanem őrsége az esővizet fogta föl e célra készített cziszternák által, melyek maradványai még most is láthatók.

Nem messze a vártól van egy bazaltkőbánya, melynek nagy- szerű s rendes szögű kristályaiból a vár egy része igen szilárd építő anyagot nyert. Ily kristályokat Nógrád országutai mellett mint sarkköveket is alkalmaztak, különben kellő bánásmód mellett a féldrága kövek helyét is pótolják. Somoskő vára nevét valószí- nűleg a sziklán termett nagy mennyiségű somtól nyerte. Jelenleg már csak élteinek végperceit várja s nevét, — hogy egészen el ne vesszen — az alatta elterülő pusztára is átruházta.

Luppa Péter.

Keleten.

Isten veled te kedves táj, te bérez, völgy,
Mosolygó szép hazám, Isten veled;
Hová mindig oly forrón vágyott lelkem,
Megyek . . . Röpit a tündér képzelet . . .
A földet, mely ölére fölfogadta
A hontalant, remegve keresem . . .
Határain leomlok térdeimre,
Hideg porára forró csókot hintve
Sirok hosszan, sirok keservesen.

Megszentelt föld ez, ép oly szent, oly drága
Miként az édes ősi hon maga:
Itt halt meg az, ki míg élt, érte élt csak,
Itt porlad a hon leghűbb magzata!
A szent eszmének hőse, óriása,
Önsúlyától e földre roskada;
E néma pusztá volt csendes tanuja
Midőn szemét a leghivebb lehunyta,
Miként aludt milljó csillaga . . .

Sirod keresem s hasztalan . . . Vagy téged
Hazátlan, tán sirhant nem is takar?
De hisz föléd ha domborult is egykor
Régen széthordta már a zivatar . . .
Ha úgy fölötted végig-végig tombol,
Tudom ott lenn, hogy jól esik neked:
Édesebb lesz zajától siri álmód
Éltedben ő volt leghivebb barátod
Ő egy maga zokog sirod felett . . .

E vihar a letűnt csaták viszhangja,
Az látogat meg késő éjjelen,
S nehogy hiányozzál a vézből, vele
A pusztának királya megjelen.
Sirod fölött megáll és hosszan fölsir,
A vész ragadja rémes hangjait . . .
Fölverve már a puszták néma csendje,
Miként szavad hazádban szerte csengve
Fölverte annak alvó fiait! . . .

Oh bár ébrednél álmodból magad most,
Bár rázhatnád le a föld rögeit . . .
Örülne lelked, látván nyomdokidban
Híven haladni édes gyermekid;
Hogy ugy szeretjük őseink hazáját,
Mint egykor fönkelt lelked szereté!
Nem is szállnál le vissza tán a sirba,
Sorunkba állnál s küzdve, bátoritva,
Utat mutatnál az üdvhon felé!?

De te nem ébredsz; alszol mélyen, mélyen;
Hiába várják, hogy fölkelsz talán . . .
Az égben fenn, Istennél van már lelked,
Onnét tekint le mosolyogva ránk.
En is letörölöm könyeim s derülten
Szemem feléd az égbe emelem . . .
S a földtől, mely porod fedi, bucsuzva
Könnyült kebellem üdvözöllek újra
Kedves hazám, édes jó nemzetem!

Jánosi Gusztáv.

Még egy csókot!

Novella, JÓKAI MÓRTÓL.

Senor Esteban de Bandoz, és senor Juan de Cavalor példás jó barátok voltak.

Mindenki elismeré róluk, hogy elválhatatlanok, hogy egymás nélkül nem is élhetnek, s neveiket nem is lehet egymástul elválasztva kimondani.

Egy közös üzlet társai valának, anélkül, hogy egymást meg- szólták volna, vagy egymás szerencséjére irigyek legyenek.

Ugy éltek, úgy jártak együtt, mint Castor és Pollux, mint Orestes és Pylades.

Senor Esteban de Bandoz szolgáltató az üzlethez a nyers anya- got, senor Juan de Cavalor pedig kidolgozta azt; s mindakettő szenvedélylyel üzé a maga mesterségét, s ha egy kancsó ó-xeresi mellett tűzbe jöhetett, ki nem fogyott annak részletezett magasz- talásából.

Szükséges pedig tudni, hogy senor Esteban de Bandoz volt a toledói vérbíró, senor Juan de Cavalor pedig — a hóhér.

Az pedig kétségtelen dolog, hogy egy becsületes hóhérnak, ha tisztességesen meg akar élni, főfő szüksége van egy, hivatását értő bünvádi bíróra, s viszont egy pontos és rendes bünvádi bíró, ha azt akarja, hogy minden illendő kerékvágásban menjen, nagyra lehet vele, ha egy derék kitanult hóhért számíthat ismerősei közé; mint vala ez az eset 1656-ban Toledóban.

Bámult azon az egész világ, milyen rettenetes gyorsasággal folytak le a perek e két jeles férfiú idejében; milyen rövid szenvedése volt Toledó környékében minden tolvajnak, utonállónak, mi- lyen pontos és rendes igazság szolgáltatót a legrövidebb uton minden valahol felfedezhető boszorkánynak, ördögösnek, eret- nek káromlónak és házasságtörőnek; kik a hetirend változatos- sága tekintéből a nagyérdemű közönségnek a seprűztetés, bélyeg- sítés, nyelvkivágás, nyakazás és megégetés látványát nyujthatni valának szerencsések.

Senor Juan de Cavalor minden seprűzésért kapott a várostul két ezüst *durost*, bélyegsütéssel összekötve négyet, egy egyszerű nyaklevételért két arany *moidorest*, valamely tag előleges levá- gása mellett még két doublont; egy teljes ornátusu megégetésért pedig tíz aranyat.

Azt tehát nem lehet tagadni, hogy senor Esteban de Bandoz részéről a gyöngédség legérzékenyebb nemének tekintendő, hogy ő tisztelt barátjának e jövedelmező foglalkodását soha megakadni nem engedé, sőt inkább figyelmét a körülfekvő vidékre is annyira kiterjeszté, hogy alig volt olyan hét, melyben Don Juan de Cava- lorért innen vagy amonnan szekérrel ne jöttek volna, hogy más városba elhordják, mint valami híres gyakorló orvost nagy epide- mia idején.

De azonkívül is nagyon örömet dolgozott e szakban senor Juan; azt meg kell róla vallani, hogy nem csupán a várandó tisz- teletdíj, mint inkább a művészetéhez lánczoló szenvedély sietteté őt a számos megrendelések pontos és lelkiismeretes végrehajtá- sában.

Mikor a tömérdek összegyűlt sokaság előtt felállhatott arra a magas szinpadra, a honnan igazi tragoediákat szoktak mutogatni; mikor felgyűrhetette izmos karjairól kétfelől a veres inget, mikor